

Dette er en utvidet versjon av artikkelen med samme tittel i Nytt Norsk Tidsskrift nr. 1–2 / 2016 (s. 145–157). Teksten er langt på vei identisk med manuskriptet som ble sendt tidsskriftet i november 2015, før det måtte kortes ned for å passe inn i NNTs format. Enkelte mindre endringer i det opprinnelige manuskriptet er foretatt, dels som følge av debatten etter publiseringen av den forkortede versjonen i NNT. Med unntak av konvertering av sluttnoter til fotnoter, er avvik fra NNT-versjonen markert med vertikal strek i venstre marg. (29.7.2016)

Justismord, lov og litteratur

En fortelling om mislykket tverrfaglighet

Eivind Kolflaath

Universitetet i Bergen

Justismordprosjektet som har vært drevet av tre litteraturvitere ved Universitetet i Bergen siden årtusenskiftet, fremstilles av de tre som et tverrfaglig prosjekt i skjæringsfeltet mellom litteraturvitenskap og juss. Tekstene fra prosjektet fremstår imidlertid mer som et forsøk på faglig annektering enn som et oppriktig forsøk på tverrfaglig dialog. En dialog mellom de to fagene blir umulig blant annet fordi de tre forskerne i for liten grad forholder seg til terminologi, begreper og premisser i feltet de kommenterer, og fordi deres omtale og bruk av nøkkeltermer i prosjektet preges av uklarhet og/eller inkohærens. Generelt er det mye ved forskernes retorikk som er mer egnet til å skape avstand enn til å fremme dialog.

INNLEDNING

I mer enn ti år har en gruppe litteraturvitere med tilknytning til Universitetet i Bergen gjort seg bemerket i den offentlige debatten om det norske rettsvesenet. I tillegg til professor Arild Linneberg, som er gruppens leder, har Johan Dragvoll og Bjørn C. Ekeland vært de mest sentrale og profilerte medlemmene av gruppen. Fra disse tre har det blant annet kommet bøker og avhandlinger som diskuterer rettens virkemåte – gjennomgående i sterkt kritiske ordelag: *Tolv og en halv tale om litteratur og lov og rett* (Linneberg 2007), to doktoravhandlinger (Dragvoll 2009; Ekeland 2009) og *Justismordets retorikk* (Dragvoll, Ekeland og Linneberg 2013). Justismord er et gjennomgangstema, og Per Liland, Fritz Moen, Fredrik Fasting Torgersen, Arne Treholt og fetteren til Birgitte Tengs er gjengangere i tekstene.

Justismordets retorikk (heretter JR) består av et felles innledningskapittel, og ellers to kapitler fra hver av de tre forskerne. Etter innledningskapitlet er hvert enkelt kapittel viet én bestemt straffesak. I forordet kan vi lese at boken «springer ut av» forskningsprosjektet «Justismordets dramaturgi. Om konstruksjonen av falske eller fiktive fortellinger i retten. En tverrfaglig undersøkelse», som pågikk i perioden 2009–2013, finansiert av Norges forskningsråd (NFR). Dette kan bare være delvis riktig: I Ekelands to kapitler, som omhandler sakene til Fritz Moen og fetteren til Birgitte Tengs, er det til sammen ikke mer enn fire sider ny tekst fra denne perioden.¹ Resten er tilnærmet ordrette utdrag fra doktoravhandlingen som var avsluttet før NFR-prosjektet startet opp.² Innholdsmessig er det også lite nytt i Dragvolls kapittel om Liland-saken siden hovedfagsoppgaven fra 2001 om samme sak, og omtrent halvparten av kapitlet er gjenbruk av passasjer i denne, riktignok nedkortet og lettere omformulert noen steder.³ I tillegg til en festskriftartikkel om en voldtektssak i Danmark (Linneberg 2011, 10 sider), er det vel hovedsakelig Dragvolls kapittel i JR om «stemorsaken» (21 sider), som i motsetning til de øvrige sakene ikke er omtalt tidligere i prosjektet, og det som ellers måtte finnes av nye poenger i løpet av innledningskapitlet (30 sider) og i Linnebergs kapitler om Torgersen-saken og Treholt-saken (til sammen 58 sider), som er de substansielle forskningsresultatene om justismord i det fireårige NFR-prosjektet, hvor Linneberg, Dragvoll og Ekeland ifølge det nevnte forordet har vært heltidsansatte forskere.⁴

Justismord er ikke det eneste temaet som diskuteres i «lov og litteratur»-miljøet som har vokst frem i Bergen, noe som fremgår blant annet av søknaden fra Linneberg til NFR i 2012 om et Senter for fremragende forskning (SFF) med en ramme på 303 millioner kroner. Men justismord har utvilsomt vært det mest profilerte temaet, og dermed det temaet som denne bergenske varianten av *law and literature*-tradisjonen vanligvis blir assosiert med.

I forordet til JR omtales NFR-prosjektet som «et tverrfaglig samarbeid mellom humanister og jurister fra flere land». Forskernes uttalte ambisjon om tverrfaglighet er utgangspunktet for kritikken av justismordprosjektet som jeg fremfører i denne artikkelen. Ordet «justismordprosjekt» bruker jeg her i en vid betydning som omfatter tekstene fra de tre forskerne om temaet justismord fra og med Linnebergs essay om Birgitte Tengs-saken (Linneberg 2001) og hovedfagsoppgavene fra Dragvoll (2001) og Ekeland (2003). Dette er nærliggende blant annet fordi det har vært lite

¹ Dette er JR f.o.m. s. 81 andre avsnitt t.o.m. s. 82 andre avsnitt, s. 108 (teksten under stjernen), deler av s. 131–133 og de fem siste linjene på s. 150.

² Sammenhold JR s. 79–81 med Ekeland 2009 s. 129–131, s. 82–84 med 139–142, s. 84–108 med s. 147–149 og 151–171, og s. 133–149 med s. 209–225.

³ Sammenhold f.eks. JR s. 47–49 med Dragvoll 2001 s. 4–5 og 22, s. 51–57 med s. 42–56, s. 58 med s. 60, s. 59–62 med s. 30–35, og s. 62–63 med s. 26–28. Kapitlet i JR er på 32 sider.

⁴ Denne vurderingen er basert på lesning av tekster registrert i publikasjonsdatabasen Cistin (siste søk 29.7.2016) og i sluttrapporten for NFR-prosjektet (opprinnelig versjon, datert 25.4.2013).

teoriutvikling i selve NFR-prosjektet som startet i 2009. Det er likevel JR som vil få mest oppmerksomhet, i kraft av å være den nyeste og mest samlende, større publikasjonen fra de tre.

En SFF-søknad bærer bud om forskere som pretenderer å tilhøre, eller i alle fall aspirere til, norsk forsknings elitedivisjon. Dessverre står tekstene fra justismordprosjektet i grell kontrast til dette, noe denne artikkelen vil gi en del eksempler på.

TÅKELEGGING AV JUSTISMORDBEGREPET

Ordet «justismord» brukes normalt om saker hvor en tiltalt er blitt domfelt for en handling vedkommende ikke har begått, eller om saker hvor en tiltalt er blitt uskyldig dømt.⁵ Dette omtaler jeg i det følgende som «ordboks betydningen».⁶ Ordet «justismord» har vært gjenstand for debatt blant jurister,⁷ men det har vært enighet om at det bare er anvendelig i saker hvor noen er blitt uskyldig dømt i en straffesak. Uenigheten har dreid seg om eventuelle ytterligere avgrensninger.

Et forskningsprosjekt om justismordets «dramaturgi» eller «retorikk» må nødvendigvis bygge på et begrep om justismord. Men hva forskerne legger i ordet «justismord», og følgelig hva som er *forskningsobjektet* i prosjektet, er det ikke lett å bli klok på. Effekten av måten forfatterne skriver på, er blant annet at justismordbegrepet mystifiseres og tåkelegges. Dette skyldes dels uklare enkeltformuleringer, dels at formuleringer som er klare nok i seg selv, står i motstrid til andre formuleringer i teksten, slik at formuleringene annullerer hverandre.

Denne tåkeleggingen er særlig fremtredende i det felles innledningskapitlet i JR, hvor man som leser nettopp forventer at justismordbegrepet tematiseres og avgrenses. På side 18 kommer det eksempler på sakstyper – alle fra sivilrettens område, og blant disse tvister mellom private parter – som «kan være justismord, og til og med grove sådanne», men som i neste avsnitt utelukkes gjennom det som fremstår som et forsøk på en definisjon: «I siviliserte stater må justismord [...] bety alvorlige tilfeller av rettsfeil, der rettssystemet – det være seg påtalemyndighet eller forsvarere – bidrar til at alvorlige rettsfeil skjer» (s. 18–19). Påtalemyndighet og forsvarere finnes ikke i sivile saker, så borte er plutselig *alle* sakene som ble nevnt i det foregående avsnittet, uten at dette kommenteres.

Definisjonen er også uklar i seg selv: Riktignok avgrenser den klart mot sivile saker, men «alvorlige tilfeller av rettsfeil» kan være så mangt. I tillegg til justismord i

⁵ Dette er ikke helt det samme, fordi man kan ha begått handlingen, men likevel være uskyldig i strafferettslig forstand, f.eks. fordi man var utilregnelig. Denne og andre nyanser, f.eks. spørsmålet om dommen må ha vært rettskraftig, lar jeg ligge i denne artikkelen.

⁶ F.eks. defineres «justismord» i *Bokmålsordboka* som «det at en uskyldig blir domfelt».

⁷ Se debatten mellom Ulf Stridbeck og Ståle Eskeland (Stridbeck 2007; Eskeland 2007; Stridbeck 2008).

ordboks betydningen kan for eksempel uriktige henleggelse, eller frifinnelse basert på uriktig lovtolkning, være alvorlige tilfeller av rettsfeil – bare for å nevne noen eksempler på andre typetilfeller.⁸ For øvrig kan man undre seg over at definisjonen fremhever representantene for partene i straffesaken, og ikke den dømmende rett.⁹ Men uansett gjelder ikke definisjonen lenger når vi kommer til side 38: «[O]gså i sivile saker kan resultatet selvsagt bli justismord».

Intern koherens er altså ikke et slående trekk ved forskernes omtale av prosjektets mest grunnleggende begrep. Jeg slutter meg til Ekelands generelle bemerkning et annet sted i boken, hvor han kritiserer domsteksten i Tengs-saken, om at «[p]ålitelighet henger sammen med intern koherens, om det den som taler sier, stemmer overens med det han sier før eller etter i teksten» (s. 145).

Mer tåkelegging blir det når forfatterne snakker om «[r]ettsfeilene, eller den sikre fortolkningen av usikre tegn» (s. 39) på en måte som for det første skaper uklarhet om hvorvidt forfatterne med ordet «rettsfeil» sikter til det samme som med «den sikre fortolkningen av usikre tegn», og for det andre tyder på at justismordet likevel ikke *er* en rettsfeil (noe som er uforenlig med den siterte definisjonen), men derimot er *forårsaket* av en rettsfeil. Dette er ett av mange eksempler på at forfatterne visker ut skillet mellom fenomenet som sådan og årsakene til at det materialiserer seg, et skille som naturligvis er helt essensielt når man skal skrive om «[å]rsaker til justismord» (s. 20), som er et av hovedtemaene i innledningskapitlet. Et annet eksempel er bemerkningen om at «[k]arakterdrap er et retorisk grep som ser ut til å være implisert i de fleste justismord og bør legges til som en bibetydning i definisjonen av justismord» (JR: 37).

Slik kunne jeg fortsette, men jeg antar at det som er sagt ovenfor, er tilstrekkelig for å illustrere at den som leser innledningskapitlet i JR, ikke har mulighet for å danne seg en noenlunde klar oppfatning om hva som egentlig er forskningsobjektet i justismordprosjektet. Forskerne vil finne «årsaker til justismord», tilsynelatende uten å ha et avklart forhold til hva det er de vil finne årsaker til. Spørsmålet om hva som er årsakene til justismord, forutsetter et velavgrenset og enhetlig fenomen, og noe slikt blir vi ikke presentert for i justismordprosjektet.

PROSJEKTETS ULØSELIGE DILEMMA

Tåkeleggingen av justismordbegrepet er imidlertid helt nødvendig for å sløre over et dilemma som gjelder nettopp avgrensningen av forskningsobjektet. Kort fortalt er

⁸ I Linneberg 2011 sies det at «også et offer for et overgrep kan utsettes for justismord; ved å bli satt på tiltalebenken». Og det «[a]t skyldige går fri, er også justismord; et «mord» på retten» (s. 754). Det at offeret blir «satt på tiltalebenken», skal ikke forstås bokstavelig, men som at fornærmede blir mistenkeliggjort under rettssaken.

⁹ På s. 39–40 nevnes imidlertid et bredere spekter av bidragsyttere: «Etterforskere, vitner, eksperter og sakkyndige, advokater og dommere», med «mediene som haleslep».

problemet at prosjektets appell langt på vei er basert på ordboksbetydningen av «justismord», samtidig som prosjektet ikke er gjennomførbart hvis man holder seg til denne betydningen.

For å begynne med den siste delen av dilemmaet: Prosjektet tar sikte på å avdekke årsaker til justismord, noe som krever at man i det minste med høy grad av treffsikkerhet kan skille ut tilfeller av justismord. Vil man forske på årsakene til et fenomen, må man forske på faktiske tilfeller av fenomenet, hvilket naturligvis forutsetter at man har *påvist* slike tilfeller. For eksempel kan påstanden at «[p]rosjektet [...] allerede [har] rukket å finne frem til norske justismords felles kjennetegn» (Rønning 2010: 34–35),¹⁰ være riktig bare hvis forskerne har studert saker som faktisk *er* justismord. Men i de profilerte gjenåpningssakene¹¹ i Norge, inkludert dem som har endt med frifinnelse etter gjenåpning, kan vi stort sett ikke vite sikkert at det dreier seg om et justismord, med mindre man snakker om «justismord» i en annen betydning enn ordboksbetydningen. Skal prosjektet være gjennomførbart, må det altså bygge på et justismordbegrep som avviker fra ordboksbetydningen ved at det ikke forutsetter at en uskyldig er blitt domfelt.

Forskernes utsagn i JRs innledningskapittel om at «[v]i vil ikke ha noen formening om skyldspørsmålet, bortsett fra i det vi mener er et helt avgjørende henseende: om premissene for dommen holder» (s. 44–45), tar høyde for dette. Dette signaliserer en utvikling fra at Linneberg tidligere har omtalt Liland, Moen og Torgersen som «uskyldig dømte» (Linneberg 2007: 70), og skrevet at Treholt-saken «fører seg inn i ei trist rekke av justismord i Norge» (Linneberg 2007: 128). Men som vi skal se om litt, er den siterte setningen fra innledningskapitlet i JR glemt allerede i bokens neste kapittel.

For all del: Det ville være naivt å tro at ikke uskyldige domfelles i Norge. Men når forfatterne baserer sitt prosjekt om justismord på enkeltsaker, som i JR, hvor hvert enkelt kapittel tar for seg én sak, oppstår problemet: Utilstrekkelige bevis for tiltaltes skyld gir ikke grunnlag for den motsatte konklusjon når det gjelder *realiteten* i den aktuelle saken, selv om den tiltalte i slike situasjoner skal frifinnes og *anses* uskyldig. «Absence of proof» er ikke det samme som «proof of absence», og det siste har man bare unntaksvis i de mest omtalte gjenåpningssakene i Norge.

I innledningskapitlet omtales et sted Liland-saken, Moen-sakene, Torgersen-saken, Treholt-saken og stemorsaken (en sak hvor en kvinne ble domfelt for å ha drept sin stedatter), som «disse sakene av erkjente og ikke-erkjente (sannsynlige

¹⁰ Utsagnet må oppfattes som at det dreier seg om årsaker til justismord, og ikke om kjennetegn i definatorisk forstand, både fordi det siste ikke ville gitt god mening i seg selv, og fordi kjennetegnene som listes opp i den påfølgende setningen, er «sikre sakkyndige, sikre vitner og et klart motiv».

¹¹ Betegnelsen «gjenåpningssak» bruker jeg både om saker som er blitt gjenåpnet, og om saker hvor dette er blitt forsøkt uten å lykkes.

eller mulige) justismord» (s. 39) – uten at det sies direkte hvilken av disse sakene som er de «erkjente» justismordene. Jeg antar imidlertid at forfatterne sikter til de tre sakene som endte med gjenåpning og frifinnelse (dvs. Liland-saken og de to Moen-sakene). Men vilkårene for gjenåpning, som fremgår av straffeprosessloven §§ 391 og 392, er ikke at den domfelte er uskyldig dømt, og vilkårene i disse bestemmelsene har heller ikke slike implikasjoner. Også i en gjenåpningssak skal den tiltalte frifinnes med mindre det er bevist utover enhver rimelig tvil at vedkommende har forholdt seg som beskrevet i tiltalen. En frifinnelse er en erkjennelse av at beviskravet ikke er oppfylt, men ikke av at personen er reelt uskyldig. Følgelig er det ikke grunnlag for å tolke en gjenåpning og påfølgende frifinnelse som en erkjennelse av at den domfelte ble uskyldig dømt. Her står vi overfor enten en feilslutning eller en meningsforskyvning, og forskernes tåkelegging av justismordbegrepet gjør at vi ikke kan vite om det er det ene eller det andre vi har å gjøre med.

På den ene siden må altså prosjektet baseres på et justismordbegrep som – i motsetning til ordboksbetydningen – ikke forutsetter at den domfelte er uskyldig. Og det hjelper ikke å utvide forskningsobjektet til også å omfatte «sannsynlige eller mulige» tilfeller av at en domfelt er blitt uskyldig dømt. Å diskutere hva som er «årsakene» til at enkelte domfelte *kanskje* er blitt uskyldig dømt, gir ikke god mening.

På den andre siden har justismordprosjektet behov for ordboksbetydningen fordi det er justismord i *denne* betydningen som vekker harme i offentligheten. Det er bare ved å spille på ordboksbetydningen at forskerne kan appellere til forargelsen som naturlig nok er knyttet til det uhyrlige ved å bli uskyldig dømt i en alvorlig straffesak. Prosjektets patos er langt på vei avhengig av forestillinger om uskyldige dømte og staten som overgriper. Uten slike assosiasjoner ville prosjektet miste mye av sin umiddelbare appell.

I JR kommer ordboksbetydningen tydeligst til uttrykk når Dragvoll i kapitlet om Liland-saken skriver at «justismordet finner den tiltalte skyldig i handlinger som tiltalte faktisk ikke har begått» (s. 50). Men selv om det i en god del av sakene som omtales i JR, er rom for velbegrunnet skepsis til at den domfelte skulle være skyldig, gir ikke dette grunnlag for å slå fast at det motsatte er tilfellet.

LILAND-SAKEN SOM EKSEMPEL

Nettopp Liland-saken er en god illustrasjon av problemet. Per Kristian Liland ble i juli 1970 domfelt for et dobbeltdrap som fant sted i Fredrikstad i desember 1969. De drepte var blitt hugget til døde med øks i en bolig. Tidspunktet for drapene var et sentralt spørsmål i saken. I 1994 ble saken gjenåpnet, og Liland ble frifunnet.

Det synes å være en utbredt oppfatning, også blant jurister, at Liland hadde alibi for tidspunktet da drapet ble begått. Dragvoll skriver i kapitlet som etterfølger

innledningskapitlet i JR, at «[u]nder etterforskningen viste det seg at den mistenkte Per Liland hadde alibi for både lille julaften og julaften» (s. 70). Hva dette alibiet går ut på, sier han imidlertid ikke noe om. Jeg bruker Liland-saken jevnlig i egen undervisning, men har aldri forstått hva oppfatningen om at Liland hadde alibi, egentlig er basert på. Den eneste konkretiseringen jeg har kommet over, er at Liland angivelig skal ha vært i politiets varetekt på det mest sannsynlige drapstidspunktet. Ole Texmo skriver at «Liland hadde alibi for den perioden mordene mest sannsynlig var begått: han satt nemlig i fyllearestesten et døgn før juleaften», og således «hadde rettsstatens tryggeste alibi» (Texmo 2007). Tilsvarende kan man på Wikipedia, hvor saken reservasjonsløst omtales som et justismord, lese at «Per Liland hadde alibi både for den 23. og 24. desember (han satt i «fyllearest»)».¹²

Den som tror at Liland hadde alibi for kvelden lille julaften og den påfølgende natt, vil jeg anbefale å lese hva Liland selv skriver om sine bevegelser 22.–24. desember i et brev til Sten Ekroth 1. august 1970.¹³ Hvis Liland satt i drukkenskapsarresten på det mest sannsynlige drapstidspunktet, er det besynderlig at han ikke selv nevner dette, men i stedet skriver at han var hjemme. Vi kan trygt slå fast at den nevnte konkretiseringen av Lilands angivelige alibi er et utslag av fri fantasi.

Derimot kan det godt ha vært slik som Liland skriver i brevet. Det at ingen har bekreftet Lilands versjon på dette punktet, er overhodet ikke påfallende. Men det er nå engang slik det er – at det bare er Liland selv som forteller at han befant seg hjemme. Skal det ikke mer til for å kunne si at en person «har alibi», mister påstanden om at «Liland hadde alibi», sin kraft som argument for at han ble uskyldig dømt.

Når alibiet ikke finnes,¹⁴ trengs det et annet argument om man vil hevde at Liland var uskyldig. Finnes det ikke argumenter som beviser Lilands uskyld, er det vel mest forsvarlig ikke å ta stilling til spørsmålet – i alle fall i forskningssammenheng.

Myten om Lilands alibi, som Dragvoll vedlikeholder, nevner jeg altså ikke fordi jeg tror at det var Liland som begikk øksedrapene i Fredrikstad. Selv har jeg ikke grunnlag for å mene *verken det ene eller det andre* om hvem det var som begikk dobbeltdrapet – om det var Liland, om det var «Stepper'n» (den hyppigst nevnte alternative gjerningsperson), om det var personen Liland selv retter mistanke mot i det nevnte brevet, eller ingen av disse tre. Mitt poeng er bare at et forskningsprosjekt ikke kan bygge på en premiss om at Liland ble uskyldig dømt.

¹² <https://no.wikipedia.org/wiki/Lilandsaken> (sist hentet 29.7.2016)

¹³ Gjengitt i sin helhet i Moss 1997 s. 664–667.

¹⁴ Det at Liland ikke hadde alibi, fremgår f.eks. av Sandberg 1992 s. 158–160 og Moss 1997 s. 151–152. Verken Tore Sandberg eller Erling Moss kan beskyldes for ikke å ha god kjennskap til Liland-saken, eller for å løpe påtalemyndighetens ærend.

Dragvoll deler ikke denne oppfatningen: Seks ganger i det nevnte kapitlet slår han fast uten antydning til forbehold at Liland-saken var et justismord, med andre ord en sak hvor «den tiltalte [er funnet skyldig] i handlinger som tiltalte faktisk ikke har begått». Og to ganger skriver Dragvoll at Liland var «uskyldig» – til tross for at de tre forskerne i det foregående kapitlet har erklært at de ikke «vil [...] ha noen formening om skyldspørsmålet» i sakene som omtales.

I Liland-saken ble det begått feil i rettsprosessen som skapte en meget høy risiko for at en uskyldig ble domfelt. Om det var det som faktisk skjedde, får vi vel aldri et noenlunde sikkert svar på.¹⁵ Slik er dessverre situasjonen i de aller fleste av de mest profilerte gjenåpningssakene i Norge – en ulykksalig situasjon for den domfelte i de tilfellene hvor han eller hun faktisk *ble* uskyldig dømt.

«FALSKE» OG «FIKTIVE» FORTELLINGER

Justismordprosjektets grunnleggende problem er altså at det har behov for å bruke ordet «justismord» både i ordboksbetydningen og i en betydning som ikke forutsetter at noen er blitt uskyldig dømt. Dilemmaet blir mindre *synlig* når justismordbegrepet tåkelegges, men problemet er der *like fullt*.

De uklare og gjensidig utelukkende utsagnene om hva som generelt faller inn under justismordbegrepet, er symptomatisk for mangelen på intellektuell stringens som preger tekstene fra prosjektet. Mystifisering og tåkelegging er et gjennomgående trekk ved måten forfatterne skriver på når de bruker prosjektets terminologi i omtalen av de konkrete sakene, og av bevisbedømmelse generelt.

Som et annet eksempel kan nevnes uklarheten rundt to av prosjektets mest sentrale adjektiver: Forskerne snakker om «falske og/eller fiktive fortellinger» (f.eks. JR: 21). At det falske og det fiktive skal forstås som to ulike egenskaper ved fortellinger, og ikke bare som to ulike uttrykk for det samme, blir særlig tydelig når Linneberg snakker om «ei fortelling som enten er fiktiv eller falsk eller begge deler» (JR: 153). Men ingen steder blir det forklart hva det vil si at en fortelling er «falsk», og hva det vil si at en fortelling er «fiktiv».

En redegjørelse om dette er på sin plass blant annet fordi det er vanlig i litteraturvitenskapen å bruke betegnelsen «fiksjon» om fremstillinger som ikke pretenderer å formidle noe som faktisk har skjedd. I henhold til en slik terminologi kan en fiktiv fortelling ikke være «falsk», hvis man med det siste mener at fortellingen er usann. Når Linneberg forutsetter at en og samme fortelling kan være både fiktiv og falsk, er det behov for terminologisk avklaring.

¹⁵ Jeg ser her bort fra at Liland muligens kan sies å ha vært utsatt for et justismord fordi han ble dømt for å ha drept de to mandag 22. desember, mens drapene faktisk skjedde 23. eller 24. desember. Hvis det er dette som menes, blir spørsmålet om et eventuelt alibi for 23. og 24. desember helt irrelevant for spørsmålet om hvorvidt Liland ble utsatt for et justismord.

Videre er en slik redegjørelse presserende fordi det utsagnet Linneberg nylig har omtalt som «vår konklusjon i Justismordets retorikk» – at «falske fortellinger er hovedårsaken til justismord» (Linneberg 2016) – ikke uten videre gir god mening. Jeg er naturligvis enig med Linneberg i at en domfellelse i en straffesak bygger på en fortelling om hva som har skjedd, nemlig den fortellingen retten presenterer i domsteksten som bevist utover enhver rimelig tvil. Men fra denne selvfølgeligheten følger det med logisk nødvendighet at hvis den tiltalte ble utsatt for et «justismord» – i den forstand at vedkommende ble domfelt noe han eller hun faktisk ikke hadde gjort – så var den fortellingen retten bygget på, «falsk» i betydningen ikke overensstemmende med de faktiske forhold. Kort sagt: Intet justismord uten en falsk fortelling. Men dette er ikke en årsakssammenheng, av samme grunn som at løping ikke kan sies å være forårsaket av raske fotbevegelser. For med den mest nærliggende forståelsen av uttrykkene «falsk fortelling» og «justismord» smelter de to elementene for mye sammen til at vi har den avstanden mellom den falske fortellingen og justismordet som ville gjøre det berettiget å snakke om henholdsvis årsak og virkning. Det eneste som kan redde forskernes «konklusjon», er en alternativ definisjon av minst ett av de to uttrykkene. Og en slik definisjon må være forenlig med det som ellers sies om «justismord» og «falske fortellinger» i tekstene fra prosjektet.

En kilde til uklarhet om de to adjektivene «falsk» og «fiktiv» er at de tre forskerne aldri forklarer hva som er kontrasten til det falske og det fiktive. På hvilken måte skiller de andre fortellingene seg fra dem som er falske og/eller fiktive? Riktignok har forskerne i et intervju snakket om «sanne» fortellinger som kontrasten til de «falske» (Lindstad 2011). Men det sanne kan ikke være kontrasten *både* til det falske og til det fiktive, med mindre «falsk» og «fiktiv» likevel bare er to uttrykk for det samme. Og i lys av Dragvoll's bemerkning om at «[e]n fortelling er ingen fullstendig eller nøytral gjengivelse av virkeligheten, men baserer seg blant annet på et utvalg av fakta og en ordning av stoffet som innebærer fortolkninger og vurderinger» (JR: 69), er det ikke uten videre klart hva som menes med å si at en fortelling er sann.

Her er det også et spørsmål i hvilken grad forskernes teoretiske univers, som inkluderer dekonstruktivisme, gir rom for å snakke om «sanne» fortellinger. Jeg antar at forskerne vil distansere seg fra et sannhetsbegrep som dreier seg om samsvar mellom språk og en objektiv virkelighet, men samtidig kan det se ut til at deres omtale av «falske og/eller fiktive fortellinger» (f.eks. JR: 21) er avhengig av nettopp et slikt begrep. Uansett kan vi slå fast at hvis det ikke finnes en kontrast til det falske, og en kontrast til det fiktive, så er realiteten at prosjektet ikke egentlig har noen begreper om det falske og det fiktive. I så fall er adjektivene «falsk» og «fiktiv» i denne sammenhengen ikke noe annet enn tomme ord.

Konsekvensen av alle uklarhetene i justismordprosjektet er at det blir vanskelig å gjøre seg opp en selvstendig oppfatning om det som eventuelt måtte finnes av faglig substans, for eksempel forskernes «konklusjon» om at falske og/eller fiktive fortellinger er hovedårsaken til justismord. Forskerne gjør seg immune mot kritikk – bortsett fra kritikken som gjelder uklarhet.

SPISSFORMULERINGER OG OVERDRIVELSER

Fraværende definisjoner, uklare enkeltformuleringer og formuleringer som er gjensidig utelukkende og dermed annullerer hverandre, er ikke de eneste årsakene til at forskernes utsagn unndrar seg vurdering. De mange spissformuleringene og åpenbare overdrivelsene bidrar til det samme. Et eksempel er Linnebergs utsagn i forlengelsen av følgende passasje i *Tolv og en halv tale om litteratur og lov og rett* (Linneberg 2007: 17, tilnærmet identisk i JR: 25):

«Det mer enn tre tusen år gamle Gilgamesjkevadet er det eldste eposet i verdenslitteraturen. Det beskriver også datidens rettsvesen. En av teknikkene for å avgjøre skyldspørsmål var *ildprøven*. Anklagede må slikke tre ganger på ei rødglødende jernskje, som tas rett ut av ilden. Så skal presten se på tunga for å tolke de tegna Guden har etterlatt der. Skyldig eller ikke? Tegna på tunga kan bety liv eller død. Guden avgjør, via dommeren, som er prest. Denne juridiske avgjørelsesprosedyren kalles ildprøven. Uttrykket stammer herfra.»

Så kommer det: «Den som tror at rettspraksis har forandra seg mye siden dette, kjenner ikke rettsvesenet».

Ettersom den *fremgangsmåten* som beskrives ovenfor, vitterlig står nokså langt fra det man faktisk gjør i norske straffesaker i dag, får vi tro at utsagnet om dagens rettspraksis ikke er ment å skulle bli tatt bokstavelig. Men hva er da den egentlige påstanden? Mener forskerne for eksempel at vårt rettssystem bygger på det samme kunnskapssynet som ligger til grunn for ildprøven? Bevisbedømmelse er beheftet med usikkerhet, og kan til tider bli oppfattet som vilkårlig. Men jeg har vanskelig for å se hvordan den siterte passasjen og den etterfølgende bemerkningen kan være et bidrag til en seriøs diskusjon om bevisbedømmelse i dagens Norge, eller at bemerkninger som denne kan anspore til fruktbar dialog mellom litteraturvitenskapen og rettsvitenskapen.

FAGLIG ANNEKTERING

Et prosjekt om justismord vil fort komme til å omhandle bevisbedømmelse. Slik er det også i dette prosjektet: Når forskerne kritiserer domfellelsene i sakene som omtales,

må dette ofte forstås som en kritikk av rettens bevisbedømmelse.

Prosjektet synes å bygge på en forutsetning om at humanister generelt, og litteraturvitere spesielt, er særlig kvalifiserte for å vurdere bevis, i kraft av å være tekstkyndige. Dette har sammenheng med at forskerne betrakter bevis som *tegn*, noe jeg kommer tilbake til om litt. I tråd med en slik oppfatning om humanisters særlige kvalifikasjoner på området, har Dragvoll foreslått å la den dømmende rett i straffesaker bestå av fire humanister, fire jurister og fire lekdommere. «Dermed blir det både tekstkunnskap og juridisk kunnskap i juryen, en virkelig domstol forankret i folket», er han sitert på i et intervju (Jensen 2005: 32).

Ettersom litteraturvitenskapen ikke tradisjonelt har vært regnet som en sentral disiplin i nordisk bevisteori, vil litteraturvitere som vil bidra på området, gjerne føle behov for å argumentere for fagets relevans. Dette er naturligvis helt legitimt. Men de tre forskerne er mer offensive enn som så: De skriver som om litteraturvitenskapen (sammen med visse deler av filosofifaget) er overlegen andre disipliner i spørsmålet om hva som er god bevisbedømmelse. Og «tverrfagligheten» får unektelig preg av å være en kamp om territorium når Linneberg i flere intervjuer (f.eks. Sørensen 2012) forteller at formålet med prosjektet er «å gjenvinne jussen som humanistisk disiplin».

Et slående trekk ved prosjektet er nettopp at det fremstår som et forsøk på å annektere et område som ikke kan sies å tilhøre et bestemt fag eller fakultet. Omtalen av bevis som «tegn» trekker fenomenene inn i litteraturvitenskapens domene, slik at forskerne tilsynelatende kommer i posisjon: Bevis er tegn, semiotikk er læren om tegn, og vi er semiotikere – følgelig er det vi som best kan vurdere bevis. I tråd med denne semiotiske vendingen omtales bevis som har flere forklaringer, som «flertydige tegn», bevis uten bevisverdi som «tomme tegn» og situasjoner hvor bevis er holdt tilbake, som «mangel på tilgang til tegn». Sentralt i prosjektet står også begrepet om rettens «flerstemthet» (eller «polyfoni», «heteroglossia»), som dreier seg om at det i rettssaker er flere stemmer, og dermed flere versjoner, i spill (f.eks. JR: 35–37). Begrepet om det flerstemte stammer fra litteraturteoretikeren Mikhail Bakhtin.

En annen side av den faglige annekteringen er tausheten om andre forskere som arbeider i det samme feltet og med de samme problemstillingene. Tausheten er egnet til å skape et overdrevet inntrykk av originalitet. Det mest påfallende eksemplet er boken *Sakens fakta* (Kjus 2008), som er skrevet av kulturviteren Audun Kjus og omhandler fortellingenes retoriske funksjoner i straffesaker. Boken er den første i Norge som i sin helhet er viet fortellinger og retorikk i retten. Den er senere oversatt til engelsk og publisert i den anerkjente monografiserien *Legal Semiotics Monographs* (Kjus 2010), og boken er et av de viktigste bidragene til norsk bevisteori de senere år. Til tross for at forskerne var kjent med Kjus' arbeid på området, er

boken ikke nevnt i Ekelands og Dragvolls respektive doktoravhandlinger fra 2009, hvor fortellinger og retorikk i straffesaker er et av hovedtemaene, og heller ikke fire år senere i JR, som ifølge omslaget «handler [...] om fortellingenes betydning i retten».

Mer generelt er det bemerkelsesverdig at de tre aldri nevner fortellingsparadigmet som vokste frem i angloamerikansk bevisteori fra begynnelsen av 1980-tallet, og som fikk sitt definitive gjennombrudd i og med den store bevisteoretiske konferansen ved Cardozo Law School i 1991. Her i Norge ble fortellingsparadigmet tidlig fanget opp av retts sosiologen Thomas Mathiesen (1989: 77–86), og det har senere vært mye fremme i norsk bevisteori.

«SIKRE TEGN» SOM BETINGELSE FOR Å DOMFELLE

Et prosjekt som tar sikte på å kople sammen litteraturvitenskap og juss, og som langt på vei vil komme til å handle om bevisbedømmelse i straffesaker, vil mislykkes som tverrfaglig prosjekt hvis det ikke forholder seg til juridiske begreper og terminologi, og til de juridiske premissene og praktiske rammebetingelsene som styrer straffeprosessen. For eksempel vil en kritikk av aktørenes språkbruk være berettiget bare hvis den bygger på de betydningene ordene faktisk har i det juridiske feltet. Et eksempel på det motsatte er at Dragvoll velger å bruke ordet «bevis» synonymt med «sikre tegn», og *som følge av dette* finner betegnelsen «indisiebevis» selvmotsigende og paradoksal fordi noe ikke kan være både et bevis (i betydningen 'sikkert tegn') og et indisium (JR: 58 og 191). Men i det juridiske feltet vil ordet «bevis» normalt omfatte også det enkelte omtaler som «indisier», og det angivelige paradokset er ene og alene et resultat av at Dragvoll bruker ordet «bevis» i en annen og langt snevrere betydning. Og ved å insistere på å bruke ordene på sin måte, går debatten i stå.¹⁶

Verre blir det når rettens aktører kritiseres for ikke å ha opptrådt i samsvar med forskernes særegne oppfatninger om når man kan domfelle i en straffesak. Et eksempel på dette er kritikken av dommere for å ha domfelt på grunnlag av «usikre tegn» (f.eks. JR: 59). I realiteten oppstilles det her en nødvendig betingelse for domfellelse – at det finnes «sikre tegn» i saken. En kritikk av dommere basert på en slik premiss kan være berettiget bare hvis kravet om «sikre tegn» er forenlig med strafferettens beviskrav, som er den normen dommerne skal forholde seg til.

For å kunne vurdere om en kritikk basert på slike premisser kan ha noe for seg, må vi vite hva forskerne mener med «sikre tegn». Her som ellers er de uklare om egen terminologi. Blant annet er det uklart om skillet mellom «sikre» og «usikre» tegn sammenfaller med skillet mellom «entydige» og «flertydige» tegn. Men Dragvolls henvisninger (f.eks. JR: 58–59) til en passasje i Aristoteles' *Retorikk* bidrar

¹⁶ Se f.eks. Dragvoll 2010 og innleggene denne er et svar på.

til oppklaring, kanskje mer enn det som var tilsiktet. I denne passasjen får vi to eksempler på sikre tegn, etterfulgt av en generell bemerkning som avgrenser mot det usikre:

«[D]ersom en sa at det er en indikasjon på at en mann er syk at han har feber, eller det er en indikasjon på at en kvinne har født at hun har melk, så er dette sikre indikasjoner. Bare slike indikasjoner er bevis (*tekmerion*), for det er bare i slike tilfeller at argumentet er ugjendrivelig dersom påstanden er sann» (Aristoteles 2006: 32 (1357b)).

De to eksemplene har det til felles at det foreligger en form for *nødvendig* sammenheng mellom tegn og betegnet. Her dreier det seg om «necessary signs» (jf. f.eks. Loeb-oversettelsen), og dermed sikkerhet i *absolutt* forstand. Dessuten anvendes skillet mellom sikre og usikre tegn på den *enkelte* indikasjon. Begge deler er *hver for seg* tilstrekkelig for å slå fast at skillet mellom sikre og usikre tegn ikke kan relateres til beviskravet i straffesaker: For det første er beviskravet ikke knyttet til det enkelte bevis, men til det samlede bevismaterialet. For det andre kreves det ikke absolutt sikkerhet for domfellelse (jf. uttrykket «bevist utover enhver *rimelig* tvil»), noe som innebærer at heller ikke det samlede bevismaterialet må gi den grad av sikkerhet som foreligger i Aristoteles' eksempler.

Skillet mellom sikre og usikre tegn har altså ingen relevans for spørsmålet om hva som etter gjeldende rett må til for å domfelle i en norsk straffesak. Når forskerne kritiserer dommere for å basere domfellelser på «usikre tegn», blir de i realiteten kritisert for ikke å ha anvendt et annet beviskrav enn det som er gjeldende rett, og som dommerne dermed er forpliktet til å anvende.

Forskerne må naturligvis få lov til å ha sine egne oppfatninger om hva som *burde* være beviskravet i straffesaker. Men det er på grunnlag av gjeldende rett at dommeren må dømme, og selv bli bedømt av andre. For øvrig ville et krav om «sikre tegn» innebære at ingen kunne domfelles, fordi det aldri vil foreligge en slik nødvendig sammenheng mellom bevisene og det som skal bevises. Følgelig er begrepet om «sikre tegn» malplassert også i en diskusjon om hvordan beviskravet bør være. Og en kritikk av rettens aktører kan rimeligvis ikke være basert på premisser som impliserer at strafferetten må avskaffes.

TEORI PÅ TOMGANG

Som nevnt er JR lagt opp slik at hvert kapittel omhandler én bestemt straffesak, med unntak av det mer overgripende innledningskapitlet. Dermed blir det sakene, og ikke generelle aspekter ved bevisbedømmelsen i straffesaker, som driver fremstillingen.

Skal boken betraktes som noe mer enn en samling av debattinnlegg om noen utvalgte, mer eller mindre kontroversielle norske straffesaker, må det fra omtalen av enkeltsaker kunne trekkes ut mer generelle innsikter som har relevans for rettsprosessen.

Det malplasserte begrepet om «sikre tegn» illustrerer vanskelighetene prosjektet har med å løfte diskusjonen opp fra enkeltsakene som omtales, på en måte som har relevans for rettens aktører og for jussen som fag. Behovet for å forankre kritikken av rettsvesenet i generelle normative kriterier fører prosjektet tidvis inn i et juridisk terreng som forskerne ikke i tilstrekkelig grad behersker.

Mer generelt synes hele den semiotiske vendingen i prosjektet å gå på tomgang: Ut fra tekstene å dømme ligger det ikke noe mer i begrepene om «tegnets flertydighet», «tegnets tomhet» og «mangel på tilgang til tegn» enn henholdsvis at beviset har flere forklaringer, at beviset ikke har bevisverdi og at bevis er holdt tilbake. Og det er visst ikke stort mer ved rettens «flerstemthet» («polyfoni», «heteroglossia») enn at det i rettssaker er flere stemmer, og dermed gjerne flere versjoner, i spill – noe vi i grunnen visste fra før. Alt dette kan vi diskutere uten en mystifiserende og forvanskende terminologi som bidrar til et skinn av faglig autoritet.

Bruk av overflødig teori er jeg ikke alene om å påpeke: Litteraturviter Aage Borchgrevink kommenterer at begreper fra Bakhtin «virker påklistrede og unødvendige» i Linnebergs diskusjon av Birgitte Tengs-saken, og spør om «[det er] nødvendig med Derrida-sitater for å forstå at også lovttekster er åpne for tolkning og som sådan å betrakte som litteratur» (Borchgrevink 2002: 48). Tilsvarende blir Ekelands bruk av Derrida omtalt av litteraturprofessor Jon Haarberg som «den dekonstruktive staffasjen» (Haarberg 2010: 143).

Det eneste forskerne oppnår ved å trekke inn teoretikere som Bakhtin og Derrida i omtalen av enkeltsaker, er å låse diskusjonen inne i et ugjennomsiktig begrepsunivers som ekskluderer andre enn de innvidde. Ekeland skriver i sin kritikk av språket i retten at «[m]ystifisering, eller tåkelegging, [...] skjer når muligheten for en 'naturlig språklig forståelse' utelukkes av en for stor grad av forvanskning av språket, av en mystifiserende begrepsbruk eller bruk av et helt annet språk [...]» (JR: 90). Dette gjelder i aller høyeste grad også justismordprosjektet selv.

FEILSLÅTT RALJERING

Et iøynefallende trekk ved justismordprosjektet er den nedlatende og til dels raljerende fremstillingsformen som forskerne tidvis henfaller til. Haarberg skriver om Dragvoll's doktoravhandling at «forskeren har valgt å skrive [...] i en merkelig nedlatende og ironisk tone, ovenfra og ned, som om han satt på den endelige sannheten og bare hadde forakt til overs for den som ennå ikke har sett lyset»

(Haarberg 2010: 140). Dette er dekkende også for Dragvolls kapitler i JR, og til en viss grad for de to øvriges fremstillingsform.

Raljering kan være underholdende, men i justismordprosjektet kommer den i veien for tverrfaglig dialog. Og når forskerne samtidig demonstrerer mangelfull forståelse av det som kommenteres, slår raljeringen tilbake på dem selv. Følgende passasje fra Dragvolls omtale av stemorsaken kan tjene som eksempel:

«De usikre domspremissene i stemorsaken gir oss ikke grunn til å godta den sikre domsslutningen. Men slikt bryr ikke norske domstoler seg nødvendigvis om. Hos dem fins det nemlig et fortryllende heksebrygg som heter «en samlet bedømmelse», og som ved et trylleslag kan fjerne enhver tvil fra saksforholdet. Denne trylledrikken har stemorens dommere forsynt seg grådige av i bevisvurderingen. Tingretten bemerker i en krøkkete setning: «... at en når en vurderer hvert enkelt forhold isolert, kan se for seg at en i lys av tvilsrisikoen må konstatere at man for noen forhold ikke har tilstrekkelig visshet», og så følger trylleslaget: «Samlet bedømt kan resultatet bli et annet...». Kan det det? Hvordan indisier som hver for seg ikke gir tilstrekkelig visshet til å domfelle plutselig samlet bedømt kan gjøre det, er mer eventyrlig enn eventyret!» (JR: 208).

Den siste setningen må forstås ikke bare som en kommentar til stemorsaken, men som et *generelt* utsagn om forholdet mellom enkeltbevis og bevismaterialet som helhet.¹⁷ Men utsagnet er absurd, og har som konsekvens at det aldri vil ha noe for seg å føre mer enn ett bevis i en straffesak. For hvis det finnes et bevis i saken som er tilstrekkelig for domfellelse, vil ytterligere bevis være overflødige. Og hvis det *ikke* finnes et bevis som er tilstrekkelig for domfellelse, vil beviskravet ikke kunne oppfylles ved å bringe inn flere bevis – ifølge Dragvoll.

Riktignok er den absolutte sikkerhet – den som i sannsynlighetsteorien betegnes som «1» på skalaen fra 0 til 1 – prinsipielt umulig å oppnå ved hjelp av «usikre» bevis. Men en slik grad av sikkerhet kan uansett aldri oppnås i en straffesak, og begrepet om absolutt sikkerhet har følgelig ingen relevans for straffeprosessen. Dommeren i stemorsaken snakker ikke om absolutt sikkerhet, men om hva som er *tilstrekkelig* visshet, gitt beviskravet som gjelder i straffesaker. At det skulle være «mer eventyrlig enn eventyret» at en kombinasjon av flere (isolert sett utilstrekkelige) bevis kan oppfylle beviskravet i straffesaker, er nonsens. Dragvolls raljering er altså *enten irrelevant eller feil*, alt etter hva slags begrep om visshet det er tale om – noe Dragvoll ikke er i nærheten av å klargjøre for leseren.

¹⁷ Som i Dragvoll 2010.

FORSKERE I GLASSHUS

Kritikken som fremføres mot rettens aktører, slår stadig tilbake på forskerne selv. For eksempel kan kritikken av rettens autoritære språk vendes mot forskere som stenger potensielle diskusjonspartnere ute ved å insistere på en språkbruk som er fremmed for dem som omtales. Når denne språkbruken ikke bringer inn noe som man ikke hadde kunnet snakke om i et lettere tilgjengelig språk, er det forskerne som opptrer autoritært.

Også anklagene om svak tekstkyndighet, herunder juristers tendens til å overse flertydighet, slår tilbake som en rekyll. Visst kan for eksempel en dommer bli fanget av en bestemt hypotese om tiltaltes skyld, og dermed komme til å overse at bevis kan ha flere forklaringer. Men justismordprosjektet bærer preg av at forskerne alltid allerede er fanget av sine oppfatninger om rettsvesenet i lesningen av tekstene. Der hvor forskerne bare ser en tolkning som innebærer dumskap eller konspirasjon eller begge deler, finnes det som oftest en annen og vel så plausibel forklaring. Dermed slår også anklagene om rettens mistenkeliggjøring eller demonisering (f.eks. Linneberg 2001: 159; JR: 65) tilbake på forskerne selv. Mer generelt er det bemerkelsesverdig at forskere som kritiserer andre for «svak fortolkningskompetanse» (JR: 40), er så lite sensitive for språklige flertydigheter og nyanser i feltet de kommenterer, og for alternative tolkninger.

Tendensiøst er det ikke bare i omtalen av de konkrete sakene, men også i fremstillingen av retten på et mer abstrakt plan. Hele prosjektet synes å være basert på følgende oppskrift: Plukk ut de verste eksemplene fra straffeprosessen, legg på litt ekstra (en forutsetning om justismord), og vi har fanget «rettens unatur» (JR: 19).

MISLYKKET TVERRFAGLIGHET

Justismordprosjektet aktualiserer spørsmål om hva som kjennetegner vellykket tverrfaglighet. Ekeland skriver at lov og litteraturstudier «*kan* bety: en fruktbar utveksling av innsikt mellom to fag», og føyer til at «en utveksling krever dialog *mellom* disse to fagene» (Ekeland 2003: 94, Ekeland 2009: 32). Men ut fra tekstene i justismordprosjektet å dømme skal diskusjonen bare foregå på litteraturviternes banehalvdel, og føres i et språk som ekskluderer aktørene i det andre faget som skulle inngå i tverrfagligheten.¹⁸ Og i tekstene er det ikke noe som tyder på at forskerne har vært inne på tanken at litteraturvitenskapen kan ha noe å lære av rettsvitenskapen. Det hjelper ikke å bruke «jurister fra flere land» (forordet i JR) som garantister for prosjektets tverrfaglighet, hvis det angivelige samarbeidet med disse ikke vises igjen i tekstene. I likhet med de tidligere tekstene vitner JR om manglende

¹⁸ I samme retning Stensland 2012 s. 24–54 og til dels Jordheim 2009 s. 165.

forståelse av termer, begreper og premisser i feltet som kommenteres. Dessuten er de langt unna å innfri vanlige forventninger til forskning mer generelt – forventninger om saklighet, presisjon, koherens og substans, som også er forutsetninger for vellykket tverrfaglig dialog.

For ordens skyld bør jeg presisere at det er *innholdet* i den angivelige tverrfagligheten jeg anser som mislykket. *Institusjonelt* stiller det seg annerledes. Trolig har nettopp løftene om tverrfaglighet vært en sterkt medvirkende årsak til at man så lenge har klart å holde liv i et prosjekt med så lite faglig substans og så lite fornyelse. Jeg antar at de fleste som hadde tatt seg bryet med å gå tilbake til de tidlige tekstene, ville blitt forbauset over hvor lite prosjektet har utviklet seg, og ikke minst over hvor lite nyskrevet tekst som er kommet ut av alle årene med øremerkede forskningsmidler.

Presiseres bør det også at min kritikk ikke er en avvisning av at det finnes interessante temaer i skjæringsfeltet mellom litteraturvitenskap og rettsvitenskap, for eksempel juridisk bevisbedømmelse. Tvert imot: Fortellingenes betydning i rettsprosessen er tilstrekkelig for å forstå at slike temaer finnes.

Vellykket tverrfaglighet forutsetter et oppriktig ønske om å *forstå* det andre feltet – eller det Andre, om man vil. I justismordprosjektet møter vi derimot forskere som virker mer opptatt av å belære enn å lære. Ønsker man å komme i dialog med det juridiske feltet, er det neppe en klok strategi å fremstille aktører i feltet som idioter eller skurker eller begge deler, og å omtale rettsvitenskapen som om den er blottet for refleksjon. Forskernes retorikk tyder på at de enten er svake retorikere, eller egentlig ikke er opptatt av at rettssystemet skal endres til det bedre. Fremstillingsformen de har valgt, vil uvegerlig støte bort de fleste som virkelig er i posisjon til å påvirke juridiske praksiser. Utover å fremme forskernes akademiske karrierer, har justismordprosjektet neppe bidratt til stort annet enn å diskreditere litteraturvitenskapen som en potensiell deltaker i en seriøs, faglig diskusjon om bevisbedømmelse og andre sider ved norsk straffeprosess.

PS: Det ble ikke noe Senter for fremragende forskning om lov og litteratur i Bergen den gangen i 2012. Linneberg mer enn antyder i et intervju kort tid etter avslaget hva han mener var årsaken: «Lite talte mot oss, bortsett fra at vi er maktkritiske» (Sørensen 2012). Også her finnes det nok en annen og vel så plausibel forklaring.

LITTERATUR

Aristoteles (2006): *Retorikk*. Oversatt av Tormod Eide. Oslo: Vidarforlaget

Borchgrevink, Aage (2002): «En litteraturprofessors avskjed med virkeligheten».

Samtiden, 111 (4), s. 38–49

- Dragvoll, Johan (2001): *Litteratur og rett i Liland-saken*. Hovedfagsoppgave. Bergen: Universitetet i Bergen
- (2009): *Paragrafer om tilfellet Torgersen. Skisse til en analyse av forholdet mellom rett og litteratur*. PhD-avhandling. Bergen: Universitetet i Bergen. Hentet fra <https://bora.uib.no/handle/1956/3481>
- (2010, 8. november): «Kan indisier skape visshet?». *Aftenposten*, del 2, s. 4.
- Dragvoll, Johan, Bjørn C. Ekeland og Arild Linneberg (2013): *Justismordets retorikk. Stemoren, Tengs, Treholt, Torgersen, Liland og Moen*. Oslo: Vidarforlaget
- Ekeland, Bjørn C. (2003): *Om lov og litteraturvitenskap. Litteraturvitenskapens etikk: rett, rettferdighet og dekonstruksjon*. Hovedfagsoppgave. Bergen: Universitetet i Bergen
- (2009): *Rettferdige ord. Humanistisk rettstenkning mellom rett og retorikk, lov og litteratur*. PhD-avhandling. Bergen: Universitetet i Bergen. Hentet fra <https://bora.uib.no/handle/1956/3626>
- Eskeland, Ståle (2007): «Justismord – språk og realiteter». *Lov og Rett*, 46 (7), s. 437–440
- Haarberg, Jon (2010): «Jus og litteraturvitenskap». *Norsk Litteraturvitenskapelig Tidsskrift*, 13 (2), s. 137–144
- Jensen, Ingrid (2005): «Melodrama og fabel i norske rettssaler». *Advokatbladet*, (9), s. 32–34
- Jordheim, Helge (2009): «Rett og litteratur – eller om en essaysamling kan grunnlegge et nytt fagfelt» (anmeldelse av Linneberg 2007). *Norsk Litteraturvitenskapelig Tidsskrift*, 12 (2), s. 161–165
- Kjus, Audun (2008): *Sakens fakta. Fortellingsstrategier i straffesaker*. Oslo: Unipub.
- (2010): *Stories at Trial*. Liverpool: Deborah Charles Publications. doi: 10.1007/s11196-012-9258-9
- Lindstad, Siri (2011): «Falske fortellinger». *Forskerforum*, 43 (9), s. 24–27
- Linneberg, Arild (2001): «Domstalen som genre: Tilfellet Birgitte Tengs og litteraturkritikken», i Arild Linneberg: *Tretten triste essays om krig og litteratur* (s. 153–172). Oslo: Universitetsforlaget
- (2007): *Tolv og en halv tale om litteratur og lov og rett*. Oslo: Gyldendal
- (2011): «Om en voldtektssak i Danmark», i Per Andersen, Pia Letto-Vanamo, Kjell Åke Modéer og Helle Vogt (red.): *Liber Amicorum Ditlev Tamm. Law, History and Culture* (s. 745–754). København: DJØF Publishing
- (2016, 18. juni): «Domstolens løpegutt». *Klassekampen* s. 34–35
- Mathiesen, Thomas. (1989). *Skjellig grunn til mistanke? En studie av forhørsretten*. Oslo: Pax Forlag
- Moss, Erling (1997): *Saken Per Liland*. Oslo: Pax Forlag

Rønning, Aina Johnsen (2010): «Humaniora i rettssalen». *Advokatbladet*, (5), s. 34–35

Sandberg, Tore (1992): *Øksedrapene i Lille Helvete*. Oslo: Scanbok

Stensland, Marianne (2012): *På fremmed grunn. Retorikk og argumentasjon i Arild Linnebergs Tolv og en halv tale om litteratur og lov og rett*. Mastergradsoppgave. Oslo: Universitetet i Oslo. Hentet fra <https://www.duo.uio.no/handle/10852/38131>

Stridbeck, Ulf (2007): «Justismord». *Lov og Rett*, 46 (2), s. 65–66

– (2008): «Justis-ord». *Lov og Rett*, 47 (2), s. 124–125

Sørensen, Britt (2012, 12. november): «Vil forske på justismord – fikk nei». *Bergens Tidende*, del 2, s. 4

Texmo, Ole (2007): «Per Liland: feil mann på feil sted», del 5 i «Serie om justismord» (publisert 19.1.2007). Hentet fra http://www.samfunnsmagasinet.no/Serier/JUSTISMORD/Serie_om_justismord-05.htm